

Mikenska civilizacija

Markon, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:924008>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

DORA MARKON

MIKENSKA CIVILIZACIJA

Završni rad

Pula, siječanj 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

MIKENSKA CIVILIZACIJA

završni rad

JMBAG: 0303024478, izvanredna studentica

Studentski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Povijest civilizacija

Znanstveno područje: Područje humanističkih znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Stara povijest

Mentorica: prof. dr. sc. Klara Buršić-Matijašić

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Dora Markon, kandidat za prvostupnika Kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na ne dozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student: Dora Markon

U Puli, 19.01.2017.

Pula, 2017.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Dora Markon, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom "Mikenska Civilizacija" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 19.01.2017

Dora Markon

SADRŽAJ

SAŽETAK	6
SUMMARY	7
1. UVOD	8
2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I SMJEŠTAJ MIKENSKIH GRADOVA.....	10
3. OBILJEŽJA MIKENSKE CIVILIZACIJE	12
3.1. Mikensko pismo i jezik.....	13
3.2. Mikensko društvo	16
4. OBILJEŽJA MIKENSKE UMJETNOSTI.....	17
5. MIKENSKA RELIGIJA	19
6. MIKENSKA ARHITEKTURA.....	21
6.1. Arhitektura u mikenskoj civilizaciji	21
6.1.1. Utvrda Tirint.....	23
6.1.2. Utvrda Mideja	25
6.1.3. Utvrda Gla.....	27
6.1.4. Utvrda Mikena	28
6.1.5. Mikenska lavlja vrata.....	29
6.1.6. Mikenska palača u Pylosu.....	30
6.2. Mikenske grobnice	31
7. PROPAST MIKENSKE CIVILIZACIJE.....	36
8. ZAKLJUČAK.....	39
POPIS LITERATURE	40
POPIS SLIKA	42

SAŽETAK

Mikenska civilizacija bila je snažna civilizacija koja je postojala između III. i II. tisućljeća prije Krista. Svjedoci njezine snage vidljivi su iz brojnih arheoloških nalazišta. Mikenska su se naselja podizala na brežuljcima koja su imala savršen pogled na okolinu, zbog lakše obrane od neprijatelja. Za mikensku civilizaciju veže se pismo linear B koje je pronađeno na mnogobrojnim glinenim pločicama. Mikensko graditeljstvo bilo je impresivno, a zbog svojega izgleda povezuje se s legendom o Kiklopima. Svakako, zanimljive su i mikenske grobnice u kojima je pronađeno mnoštvo vrijednih predmeta. Istraživanjem su pronađeni i tragovi mikenske kulture i umjetnosti, a najveći broj pronađenih predmeta jest lončarija. Propast Mikene datira oko 1200. godine prije Krista.

Ključne riječi:

Mikena, mikenska civilizacija, mikensko pismo, arhitektura, utvrde, grobnice, mikenska umjetnost, mikenska kultura, propast Mikene

SUMMARY

The Mycenaean civilization was a strong civilization that existed between the 3rd and the 2nd millennium BC. Numerous archaeological sites certainly witness its power. Mycenaean settlements were raised on hills that had a perfect view of the environment, probably in order to facilitate defense against the enemies. Mycenaean civilization is related to linear B script, found in numerous clay tablets. Mycenaean architecture is impressive and due to its style it is associated with the legend of the Cyclops. Definitely, Mycenaean tombs, in which were found many valuable items, are not only attractive but also of great importance. Excavations also discovered traces of Mycenaean culture and art, as well as a large amount of objects belonging to pottery. The collapse of Mycenae dates back to around 1200 BC.

Key words:

Mycena, Mycenaean civilization, Mycenaean script, architecture, fortress, tombs, Mycenaean art, Mycenaean culture, downfall of Mycenae

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je mikenska civilizacija. Mikenska civilizacija bila je jedna od značajnijih civilizacija u starogrčkoj povijesti, o čemu svjedoče brojni istraživači i djela koja su se njome bavila. U prilog tome svakako idu i brojna nalazišta vezana uz mikensku arhitekturu, kulturu i umjetnost.

Cilj ovog završnog rada je pomoću dostupne literature prikazati i objasniti važnost i snagu mikenske civilizacije.

Svrha je ovog rada ukazati na važnost mikenske civilizacije i snažan utjecaj koji je imala na cjelokupnu povijesnu ostavštinu današnjim naraštajima.

Za potrebe ovog završnog rada korištene su sljedeće znanstvene metode: metoda analize, metoda sinteze, metoda indukcije i metoda dedukcije te povijesna metoda.

Rad je strukturiran tako da se zadana tema uz uvod i zaključak obrađuje kroz još sedam poglavlja. Uvod donosi opće podatke o samoj temi te kratak prikaz cjelokupnog rada.

Drugi dio rada naslovljen kao *Geografski položaj i smještaj mikenskih gradova* donosi podatke o geografskom položaju i smještaju mikenskih gradova.

U trećem dijelu rada pod naslovom *Obilježja mikenske civilizacije*, se kroz dva podnaslova obrađuje glavni naslov. Prvi podnaslov *Mikensko pismo i jezik* prikazuje karakteristike i značenje pisma i jezika u spomenutoj civilizaciji. U drugom podnaslovu *Mikensko društvo* govori se o društvenim staležima koji su predstavljali temelj civilizacije.

Četvrti dio ovog završnog rada govori o mikenskoj umjetnosti i njezinim glavnim karakteristikama.

Peti dio rada donosi osvrt na mikensku religiju i vjerovanja.

U šestom dijelu rada *Mikenska arhitektura* kroz dva se podnaslova i šest podnaslova obrađuje glavni naslov. Podnaslov *Arhitektura u mikenskoj civilizaciji* kroz šest podnaslova *Utvrda Tirint, Utvrda Mideja, Utvrda Gla, Utvrda Mikena,*

Mikenska lavlja vrata te podnaslov *Mikenske grobnice* prikazuju najzanimljivije graditeljske objekte tog doba. Posebno su zanimljive mikenske grobnice koje su svojim izgledom i bogatim povijesnim ostavštinama zainteresirale i privukle brojne grčke i svjetske istraživače na taj prostor.

U sedmom dijelu rada *Propast mikenske civilizacije* govori se o propasti i nestanku drevne civilizacije.

Na samom kraju rada nalazi se Zaključak u kojemu se iznose glavne spoznaje i činjenice do kojih se došlo tijekom izrade ovog završnog rada.

Iza Zaključka nalazi se popis korištene literature i popis slika.

2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I SMJEŠTAJ MIKENSKIH GRADOVA

Matično područje mikenske civilizacije bili su Atika, Beotija i Peloponez, no s vremenom se ona proširila na čitavu Egejsku Grčku i upravljala trgovinom na središnjem Mediteranu. Njezinu je širenju pridonijela propast minojske civilizacije koja je do oko 1450. godine prije Krista igrala glavnu pomorsku i trgovačku ulogu na središnjem Mediteranu. Ni mikenska civilizacija, kao ni ona minojska, nije predstavljala jednu veliku državu kojom se upravljalo iz nekog glavnog grada, već je njezino područje bilo rascjepkano na više teritorijalnih jedinica kojima je onda upravljala jedna od moćnijih citadela.¹

Slika 1: Geografski položaj Mikene

Mikenska su se naselja podizala uglavnom na brežuljcima radi lakše obrane od potencijalnih napadača.²

Važno je istaknuti kako su ljudi u Mikeni živjeli podijeljeni u klasne slojeve. Na vrhu društvene ljestvice nalazio se kralj, a ispod kralja bili su raspoređeni ostali

¹ TOMAS, H., 2015., 59.

² EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umass.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 08. 2016., str. 26.)

društveni slojevi. Vrhovnu je vlast obnašao kralj uz pomoć svojih dužnosnika. Kao i svaka druga država, točnije kraljevstvo, Mikena je imala svoje sjedište iz kojeg se upravljalo ostatkom zemlje. To je područje bilo rascjepkano na manje jedinice radi lakšeg upravljanja.

Mikenska je civilizacija zanimljiva s obzirom na njezin geografski položaj i društvenu organizaciju.

3. OBILJEŽJA MIKENSKE CIVILIZACIJE

Mikenska je civilizacija dugo bila skrivena i neistražena, a tomu je uvelike pridonosilo nerazumijevanje mikenskog pisma, odnosno zapisa na pronađenim glinenim pločicama koje su sadržavale mnoštvo informacija o mikenskoj prošlosti.

Međutim, otkriće engleskog lingvиста Michaela Ventrisa promijenilo je pogled na mikensku civilizaciju. Posebnu važnost imalo je otkriće glinenih pločica. Sadržaj na tim glinenim pločicama bio je vezan za gospodarski život. Dešifriranje mikenskog pisma linear B 1952. godine omogućilo je nove interpretacije složene građe brončanog doba u Egejskoj Grčkoj.

Na prostoru nekadašnje Mikene otkrivene su brojne ruševine i druga vrijedna ostavština koja mnogo govori i otkriva o mikenskoj povijesti. Na taj su prostor stigli brojni istraživači koji su počeli s otkopavanjem i rasvjetljivanjem mikenske civilizacije.

Snaga se mikenske civilizacije najbolje očituje na pronađenim ruševinama, utvrdama, grobnicama i drugim vrijednim pronađenim predmetima.

Nosiocima se mikenske kulture smatraju Ahejci, grčko pleme koje je pokorilo najstarije stanovnike Grčke – Pelazge, a dolaskom na Kretu, i Krećane.³

Otkriće je mikenske kulture već na samom početku izazvalo brojne dvojbe. Tako je njemački arheolog Ulrich Köhler još 1877. godine, odnosno odmah nakon završetka prvih radova o Mikeni, postavio teoriju o podrijetlu i nosiocima te kulture. On je smatrao da su Karani, ili neki drugi njima srodan narod Male Azije, došli u egejsku oblast i zajedno s Feničanima, koji su već otprije ovdje trgovali, stvorili mikensku civilizaciju.⁴

³ ŠKILJAN, M., 1975, 18.

⁴ ŠKILJAN, M., 1975, 15.

3.1. Mikensko pismo i jezik

Za mikensku civilizaciju veže se pismo poznato kao linearno pismo B. Može se reći da ono ima vrlo važnu ulogu u razumijevanju mikenske povijesti.

Mikenjani su po dolasku na Kretu izumili pismo koje je engleski arheolog Arthur Evans nazvao linear B. Bilo je to prvo grčko pismo, korišteno oko 700 godina prije nego je uveden grčki alfabet. Bilo je silabičke prirode, što znači da je svaki znak stajao za jedan slog; poznajemo devedesetak takvih silabograma u linear B pismu. Uz njih su se još rabili ideogrami za oznaku raznih dobara, životinja ili ljudi, te znakovi za brojeve i mjerne jedinice. Većina natpisa bila je na glinenim pločicama na kojima se zapisivalo koja je vrsta i količina robe stizala u palaču ili se iz nje distribuirala.⁵

Mikenskim nazivamo jezik između 15./14. i 13. stoljeća prije Krista koji je pronađen u zapisima grčkih gradova Knosa, Pila, Mikene, Tebe i Tirinta. To su najstariji zapisi grčkog jezika. Pisani su pismom linear B koji jako loše odražava glasovni sustav grčkog što nam često otežava služenje mikenskim izvorima.⁶

Arheološki ostaci sami po sebi nisu dovoljni kako bi se sa sigurnošću mogla objasniti povijest neke civilizacije.

Zadatak je još teži za razdoblja ljudske prošlosti iz kojih pisanih izvora nema ili ih ne razumijemo. Upravo je zato otkriće Michaela Ventrisa promijenilo pogled na mikensku civilizaciju. Dešifriranje mikenskog pisma linear B, 1952. godine, omogućilo je nove interpretacije složene građe brončanog doba u Egejskoj Grčkoj.⁷

Mikensko pismo, odnosno mikenski tekstovi pisani su linearom B, slogovnim pismom od 88 znakova. U njihovu nam čitanju pomaže to što nisu pisani *in continuo*, nego su riječi uvijek jasno rastavljene.⁸

Međutim, svakako treba napomenuti kako nakon dešifriranja mikenskog pisma nisu otkrivene sve tajne mikenske civilizacije. Zapisi na glinenim pločicama s mikenskih lokaliteta većinom su administrativni dokumenti o protjecanju robe

⁵ TOMAS, H., 2014, 75.

⁶ KAPOVIĆ, M., 2006, 28.

⁷ FRANKOVIĆ, F., TRIPLAT, J., 2014, 8.

⁸ KAPOVIĆ, M., 2006, 29.

palačama, od dopreme do otpreme. Iako naizgled nisu raznovrsna sadržaja, iz njih se posredno mogu izvući podatci o društvenom uređenju, a ponekad čak i o religijskim pitanjima. Pločice s popisima robe koja je namijenjena božanstvima bilježe mnogo njihovih imena. Za neka se smatra da su identična imenima olimpskih bogova i manjih božanstava iz kasnijeg, klasičnog perioda.⁹

Mikenjani su svoje zapise pisali na glinenim pločicama koje su sušili na suncu. Ti zapisi nisu bili predviđeni da dugo traju, a očuvali su se pukim slučajem, ispečeni u vatri, kada su gradovi gdje su se nalazili bili zapaljeni. Pronađeno je oko 4 000 glinenih pločica. Osim natpisa na pločicama, postoji još i oko 150 natpisa na mikenskom na posudama. Linearom B vjerojatno se pisalo i po drugim, propadljivim materijalima, ali oni nisu došli do nas. Nisu pisali po metalu i kamenu, možda zato što je slova lineara B bilo teško gravirati i uklesavati. Na slici 2 prikazana je glinena pločica s pismom linear B.

Slika 2: Mikenska glinena pločica s pismom linear B

⁹ FRANKOVIĆ, F., TRIPLAT, J., 2014, 87.

Glinene tablice predstavljaju arhivske dokumente u kojima se nabrajaju dobra kraljevskog dvorca, zatim razni porezi, izvještaji, popisi i računi, darovi hramovima i pojedincima. To je po svoj prilici bilo samo privremeno godišnje bilježenje koje se kasnije prenosilo na papiruse. Zbog ograničenosti sadržaja, tablice nam malo pomažu da upoznamo mikensku civilizaciju.¹⁰

Većina mikenskih glinenih pločica pronađena je u mikenskim palačama, dok je manji dio tih pločica pronađen u privatnim kućama.

Godine 1952., izvan zidina Mikene otkopane su dvije kuće koje su, sudeći prema velikome broju otkrivenih pitosa, očito pripadale trgovcima. U jednoj od njih pronađeno je 39 pločica sa znakovima linear B pisma, što je jedinstvena pojava kada je riječ o privatnoj kući. Takve su se glinene tablice inače čuvale u palačama.¹¹

Dešifriranje mikenskog pisma je, kao što vidimo, uvelike pridonijelo razotkrivanju mikenske povijesti i načina života ondašnjih stanovnika.

Otkriće mikenskog pisma bilo je revolucionarno za indoeuropeistiku i povijest grčkoga jezika. Njegovim su otkrićem potvrđene mnoge stare teorije, neke su srušene, a mnoge su nove postavljene. Otkriveno je puno novih pojedinosti koje su nam razjasnile određene pojave u grčkom jeziku. Tako je, primjerice, otkriveno da je mikenski jezik očuvao indoeuropske labiovelare kao zasebne foneme i da se je njihovo gubljenje vjerojatno dogodilo nakon propasti mikenske kulture u 12. stoljeću prije Krista.¹²

Zanimljiva je činjenica kako na pronađenim ostacima mikenskih pisanih tragova nema nikakvih zapisa vezanih za književni izričaj tog vremena. Nepoznata je činjenica je li se književnost prenosila usmeno ili su zapisana djela izgubljena. Na mikenskim natpisima nema književnih tekstova i nije vjerojatno ni da će se takvi natpisi pronaći. Izgleda da Grci nisu vjerovali da je takve tekstove potrebno zapisivati jer se književnost prenosila usmenom predajom, a takva je usmena književna tradicija izgleda bila veoma jaka.¹³

¹⁰ ŠKILJAN, M., 1975, 18.

¹¹ ŠKILJAN, M., 1975, 18.

¹² KAPOVIĆ, M., 2003, 62.

¹³ KAPOVIĆ, M., 2003, 62.

3.2. Mikensko društvo

Temelj svake zajednice je njegovo društvo. Društvena zajednica je ta koja određeno društvo čini drugačijim od drugoga i koja ispisuje njegovu povijest. Stoga se u ovome podnaslovu osvrta daje na Mikenjane, njihov dolazak na prostor Mikene te njihov društveni poredak kako bi se stanovnici mikenske civilizacije što bolje upoznali.

Kao posljedica indoeuropskih seoba naroda oko 2500. godine prije Krista, Mikenjani su došli iz dunavskog prostora u Makedoniju i odgovaraju narodu kojega je Homer nazivao Ahejcima. Već u početku srednjeg brončanog doba, dio njih je prodro u središnju Grčku i na Peloponez. Otprilike jedno stoljeće poslije zauzeli su Troju i promijenili kulturu toga grada.¹⁴

Mikensko društvo bilo je plemensko društvo, odnosno imalo je plemićki stalež *genos* koji je podrazumijevao brojčano relativno skupinu osoba koja se smatrala potomcima istog ljudskog ili božanskog pretka. *Genos* je po strukturi veći od obitelji. Ispod *genosa* bila je fratrija koja se sastojala od više *genoi* te se isto tako temeljila na zajedničkom podrijetlu. Više fratrija povezanih u skupinu tvorilo je pleme. Plemena je s jedne strane vodilo vijeće koje se sastojalo od vođa *genoi*, a s druge strane samo jedan odabrani vođa koji je obnašao funkciju neke vrste saveznog vladara. Uz takav društveni sustav Mikena je uspostavila vlast nad Argolidom i Korintom. Vlasništvo nad zemljom podijeljeno je između plemena i svaki je *genos* obrađivao zemlju.¹⁵

Mikenjani su ime dobili po najvažnijem naselju Mikeni. Mikenjane se isprva smatralo došljacima s Krete, no danas se svi slažu da su oni potomci najstarijih grčkih rodova koji su u zemlju ušli vrlo brzo nakon 2000. godine prije Krista.¹⁶

Može se reći kako je podjela društvene zajednice Mikenjana bila vrlo zanimljiva, ali i dobro ustrojena te je svatko znao gdje pripada.

¹⁴ REGULIER, C., 2005, 25.

¹⁵ REGULIER, C., 2005, 25.

¹⁶ JANSON, H. W., JANSON, A. F., 1997, 106.

4. OBILJEŽJA MIKENSKE UMJETNOSTI

Mikenska je umjetnost veliki dio svojeg izraza preuzela od minojske. Umjetnički prikazi na freskama, pečatnjacima i drugim predmetima vezani su i uz religiju. Sredinom 19. stoljeća termin *Πότνια Θερών* (gospodarica životinja) počeo se koristiti za lik najčešće gole žene koja je okružena parom sučeljenih životinja ili pak svakom rukom drži po jednu životinju. Takvi prikazi, pretežito na pečatnjacima, česti su u umjetnosti brončanog doba Egejske Grčke, a kasnije su usvojeni i u umjetnosti grčkog željeznog doba.¹⁷

Slika 3: Fotografija pečatnjaka sa ženskim likom

Mikenska je umjetnost u svojem izražaju bila dosta usmjerena na religioznu tematiku, što se vidi iz ostavštine njezinih umjetničkih djela na kojima se prikazuju scene žrtvovanja te razni religijski obredi.

U likovnoj umjetnosti Mikene pod utjecajem Krete javljaju se prikazi religijskih obreda, žrtvovanja, ritualnih plesova, adoracije bogova i druge slične scene.¹⁸

Mikenska je kultura, kao i umjetnost, bila dobro razvijena što se naročito vidi iz pronađenih artefakata mikenskog posuđa.

¹⁷ BARCLAY, A., 2011, 373.

¹⁸ ŠKILJAN, M., 1975, 14.

Po prilici od 1500. do 1000. godine prije Krista u zemljama oko Egejskog mora cvala je jedinstvena kultura, koja se po najznatnijem nalazištu njezinih ostataka naziva mikenska kultura. Najkarakterističnije su joj obilježje posude(slika 4).¹⁹

Slika 4. Mikenske posude

Važno mjesto u kulturi Mikene svakako imaju spomenute posude kojih je pronađeno stotine, kao i Homerova djela koja prema mnogim istraživačima vjerno opisuju situacije koje su se događale u Mikeni.

Premda je *Ilijada* nastala na prijelazu između 8. i 7. stoljeća prije Krista, taj je ep u sebi očuvao mnoge pojedinosti iz kasnog brončanog doba. U svojem izvornom obliku, priče možda potječu još iz mikenskog razdoblja, a putujući pjesnici izvodili su ih u palačama. Homerovi epovi u sebi sadrže i opis vojne hijerarhije te podjele ratničkog staleža na mikenskom području. Prema *Ilijadi*, glavni vođa pohoda grčkih plemena na Troju bila je Mikena – prijestolnica kralja Agamemnona. Homer grad naziva *Mycenae Polychrysos*, što u prijevodu znači “grad bogat zlatom”. Ulaz u grad ostao je isti do današnjih dana.²⁰

¹⁹ MUSIĆ, A., 1895, 141.

²⁰ MARKOVIĆ, H., 2015, 5.

5. MIKENSKA RELIGIJA

Jedna od očitih i gotovo neizbježnih posljedica arheološkog pristupa mikenskoj religiji je činjenica da se ona poistovjećuje s minojskom. Ipak, radi se o dvije zasebne tradicije čiji je krajnji produkt bila fuzija. Ponekad je teško odrediti je li mikenska religija homogena ili strukturirana od nekoliko paralelnih tradicija. Mnogi su se autori često okretali klasičnoj grčkoj religiji da bi interpretirali mikensku. Osim vrlo istaknute skupine olimpskih bogova, među grčkim se vjerovanjima ocrtava i skupina htoničkih božanstava.²¹

Pisani spomenici, kao i spomenici materijalne kulture u Mikeni, stvaraju u nama različite predodžbe i o mikenskoj religiji. Čini se da se panteon olimpskih bogova počeo razvijati već u ahejskom društvu, ako je točna činjenica da su na pločama iz Pila pročitana imena bogova: Zeus, Hera, Dionis, Posejdon i drugi.²²

Mikenski su hramovi bili skromne građevine s kulturnim kipovima i odvojene od palača koje su imale svoja mala svetišta. Obožavalo se mnoštvo bogova, iako je njihov identitet katkada upitan. Mikenska je religija preuzela ne samo minojske elemente, nego i utjecaje iz Male Azije te božanstva grčkog podrijetla naslijeđena od vlastitih predaka, a među kojima je i nekoliko kasnijih olimpskih bogova, poput npr. Posejdona. No, kako bogovi često mijenjaju identitet ili se spajaju s drugim bogovima, vjerske je prizore u mikenskoj umjetnosti teško protumačiti.²³

Bilo bi teško reći da je intenzivno proučavanje mikenskih tekstova značajnije promijenilo gledanje na religiju mikenskog svijeta, ali je činjenica da su danas promišljanja o njoj na puno čvršćem tlu. U literaturi se često navodi primjer boga Dioniza. Smatralo se da se njegov kult nije mogao pojaviti tijekom brončanog doba i datiralo ga se znatno kasnije. Dionizovo ime u dokumentima na pismu linear B otklonilo je svaku sumnju i svrstalo ga u krug bogova klasičnog perioda koji podrijetlo, barem imena, vuku još iz kasnog brončanog doba.²⁴

²¹ MILIČEVIĆ, M., 1987, 100–108.

²² ŠKILJAN, M., 1975, 18.

²³ JANSON, H. W., JANSON, A. F., 1997, 109.

²⁴ HILLER, S., 2011, 169–212.

Pločice s popisima robe koja je namijenjena božanstvima bilježe mnogo njihovih imena. Za neka se smatra da su identična imenima olimpskih bogova i manjih božanstava iz kasnijeg, klasičnog perioda. Druga bi, pak, označavala bogove koji su do klasičnog razdoblja očito bili zaboravljeni ili su promijenili ime. Poneko je zabilježeno i u klasičnom periodu, ali u drugačijem kontekstu.²⁵

Zaključno, može se reći kako je u Mikeni postojalo i štovano više božanstava. Dokazi o tome pronađeni su na glinenim pločicama te na slikama i u obliku figurica gdje se spomenuta božanstva spominju, odnosno prikazuju.

²⁵ FRANKOVIĆ, F., TRIPLAT, J., 2014, 87.

6. MIKENSKA ARHITEKTURA

6.1. Arhitektura u mikenskoj civilizaciji

Mikenska je arhitektura bila bogata, a svjedok tomu su svakako brojni građevinski ostatci pronađeni na prostoru nekadašnje Mikene. Ostatci mikenskog graditeljstva zainteresirali su brojne svjetske istraživače koji su došli na prostor nekadašnje Mikene tražeći ostatke iz doba njezine civilizacije. Spomenutih je ostataka mnogo, a kao najzanimljiviji ističu se utvrde i grobnice. Mikenski se način gradnje naziva kiklopskim zbog veličine kamenih blokova kojima su objekti građeni.

Karakteristične temeljne crte mikenske arhitekture jesu tektonska jasnoća, jednoznačan oblik građevinskog tijela i prostora, reduciranje na mali broj elemenata, sličnost i usporedna postava građevinskih tijela, iskorištavanje topografske situacije pri gradnji i raščlanjivanju građevnih masa, naglašavanje stupnjevitom raščlambom.²⁶

Svi su veliki spomenici mikenske arhitekture sagrađeni između 1400. godine, kada se pojavilo pismo linear B, i 1200. godine prije Krista. Palače na kopnu bile su utvrđene na vrhovima brda okružene obrambenim zidinama od golemih kamenih blokova.²⁷

Mikenske fortifikacije, odnosno mikenske zidine su najvažniji mikenski spomenik. Gradnju takvih fortifikacija mogla je poduzeti samo dobro organizirana zajednica koja poznaje tehniku obrade kamena i njegova nalaženja. Jedan od razloga izgradnje tih fortifikacija je zbog toga što su ti mikenski gradovi funkcionirali kao gradovi državice, a smatralo se i da je to simbol moći vladara, objekt koji grad mora imati, kao što ima forum itd. Neki smatraju da su vladari imali strah od podanika, neki smatraju da je to strah od vanjskih opasnosti.²⁸

Najpoznatiji građevinski objekti bile su utvrde građene kiklopskim kamenim blokovima s monumentalnim ulaznim vratima.²⁹

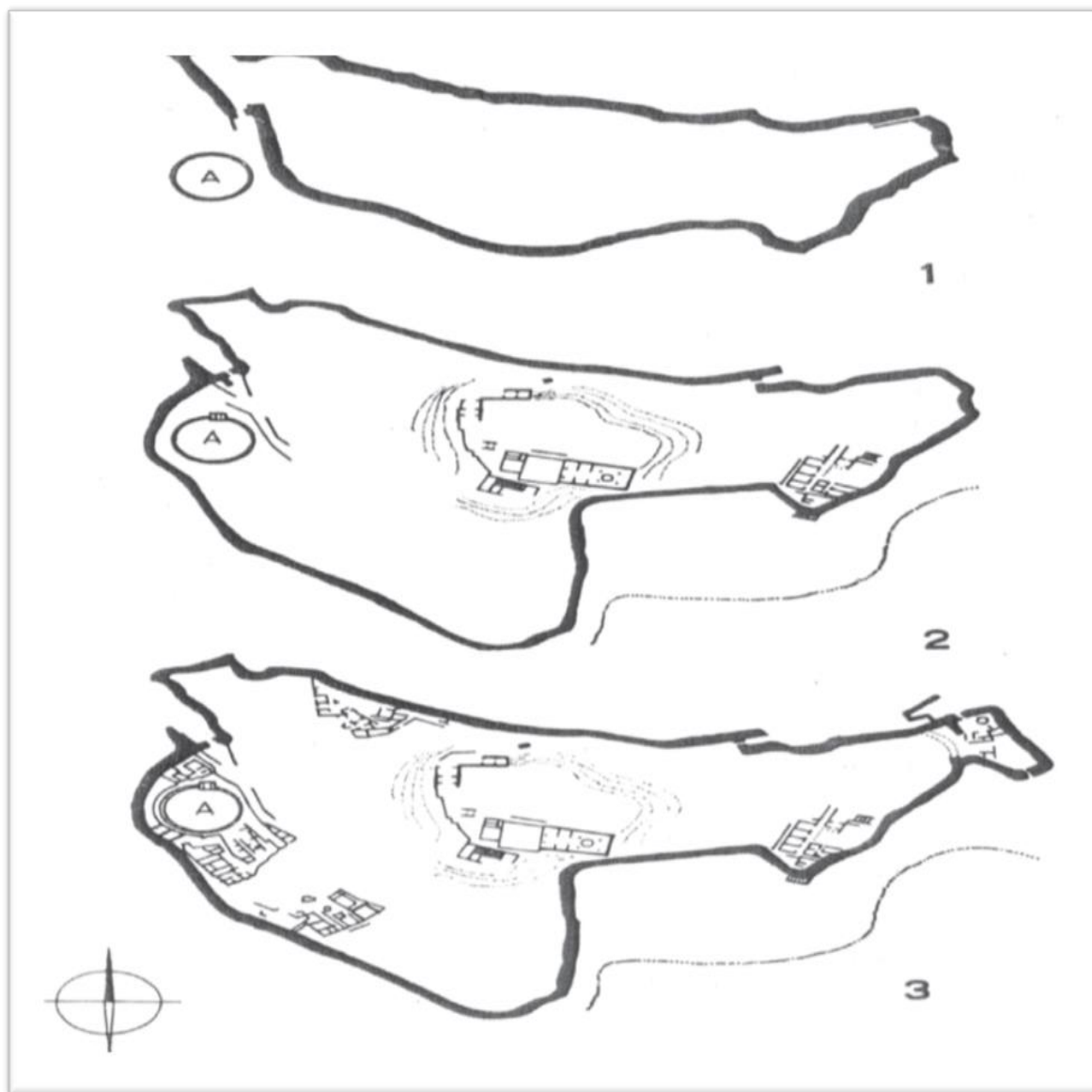
²⁶ MÜLLER, W., VOGEL, G., 1999, 150.

²⁷ JANSON, H. W., JANSON, A. F., 1997, 109.

²⁸ EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umas.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 08. 2016., str., 29–30.)

²⁹ Ovakve se utvrde nazivaju još i *citadelama*. Citadela je pojam koji označava utvrdu ili uporište, točnije prostor smješten unutar grada, a opet izdvojen (www.arhiva.hnk-split.hr, preuzeto 18.12.2016).

Glavne faze izgradnje mikenske utvrde (te se najmanje tri građevne faze mogu jasno pratiti kod svih mikenskih gradova) jesu: najstarija prva faza sa samog početka mikenske civilizacije (16. stoljeće prije Krista), druga faza iz 14. stoljeća prije Krista, a treća faza iz sredine 13. stoljeća prije Krista. Iz ove najstarije faze nema dokaza o postojanju kraljevske palače.³⁰ Na slici 5 prikazane su tri faze gradnje bedema u Mikeni.

Slika 5: Tri faze gradnje bedema u Mikeni: 1 – prva faza; 2 – druga faza; 3 – treća faza

³⁰ EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umass.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 08. 2016., str., 31.)

Bedem je preživio pad mikenske civilizacije pa je brežuljak nastanjivan i dalje, iako je to naselje daleko manje važno. Mikenjani su se borili protiv Perzijanaca kod Termopila i Plateje. Godine 468. prije Krista, Mikenu je razorio susjedni Arg, no u trećem stoljeću prije Krista njezine su zidine obnovljene i unutar njih osnovano je manje naselje. Na mjestu nekadašnje palače sagrađen je helenistički hram od kojega danas nije sačuvano ništa.³¹

Bedemi su lijepo položeni na umjetno građeno podnožje ili teren, najčešće živom kamenu (živcu), pa su se blokovi prvog reda prilagođavali samom terenu. Negdje je živac priklesavan u jednu finu zaravnatu podlogu i onda se započinjalo sa slaganjem kamena. To kamenje je slagano u suho bez vezivnog materijala i žbuke; to je bila suhogradnja. Ona je, pretpostavlja se, mogla biti visoka do 15 metara, a širine do negdje 7 metara.³²

Mikenskom su naselju prethodili neolitički i ranoheladski ostaci oko Akropole te srednjoheladski (uključujući i grobne ciste) na samoj Akropoli.³³

U Mikeni je pronađeno više ostataka mikenskih utvrda, no kao najvažnije izdvajaju se Tirint, Gla, Mikena i Mideja. U nastavku će se ovog završnog rada ukratko prikazati svaka od navedenih mikenskih utvrda.

6.1.1. Utvrda Tirint

Najbolje je sačuvana utvrda Tirint. U blizini Argoškog zaljeva od sjeverozapada prema jugoistoku proteže se uski hrbat stijene duljine oko 300 metara, širine od 40 do 90 metara, s najvećom visinom prema ravnici od samo 26 metara. On je temelj kiklopskim zidinama utvrde podignute na prethodnoj gradnji iz ranoheladskog doba. Po proširenjima i ojačanjima raspoznatljive su tri faze gradnje. U svojem posljednjem stanju utvrda pokazuje jasnu podjelu na dva područja.³⁴

Mikenska utvrda Tirint (slika 6), smještena u pokrajini Argolidi, nedaleko od danas najvećeg peloponeskog grada Nauplija. Tirint je netipična akropola jer je

³¹ IAKOVIDIS, S. E., 1983, 23.

³² EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umast.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 8. 2016., str., 30.)

³³ MOUNTJOY, P. A., 1995, 10.

³⁴ MÜLLER, W., VOGEL, G., 1999, 147.

njegov brežuljak visok oko osamnaest metara, a s obzirom na to da nema strmih litica, izgrađen je bedem koji opasuje grad u neprekinutom tijeku.³⁵

Slika 6. Utvrda Tirint

U mikenskom je gradu Tirintu sačuvan potez zidina od gotovo dvadesetak metara gdje su sačuvani hodnici u punoj visini. Funkcija tih hodnika bila je da služe za komunikaciju branitelja, neki kao stražarnice, dok su neki služili kao streljačka

³⁵ IAKOVIDIS, S. E., 1983, 3.

mjesta jer imaju otvore u zidinama za odašiljanje projektila, a neki su služili kao skladište.³⁶

Zidine utvrđenja slijede oblik hrpta stijene, no raščlanjene su istaknutim i uvučenim dijelovima kako bi se isključili mrtvi kutovi, a protivnik mogao ugroziti s bokova. Prema jugu i jugoistoku istaknuti su bastioni s kazamatama. Na zapadnom boku zidno zaobljenje flankirano tornjevima štiti važan prilaz prema izdašnom izvoru u podnožju brda. Na istočnom boku uspinje se rampa, lomeći se pod pravim kutom kod uskog prolaza u zidinama te završava uskim ulaznim trgom s glavnim vratima na gornjem kraju.³⁷

6.1.2. Utvrda Mideja

Nadalje, valja spomenuti i Mideju. Mideja je važan mikenski grad, no o njoj se ne govori puno kao o primjerice Miken i Tirintu.

Značajna je po tome što je bila najviša mikenska utvrda, smještena na uzvisini od oko 170 metara, sa strmom liticom duž gotovo jedne njezine trećine. Prije utvrde tu je bilo srednjoheladsko naselje, no njegovi su arhitektonski ostatci zasad skromni.³⁸

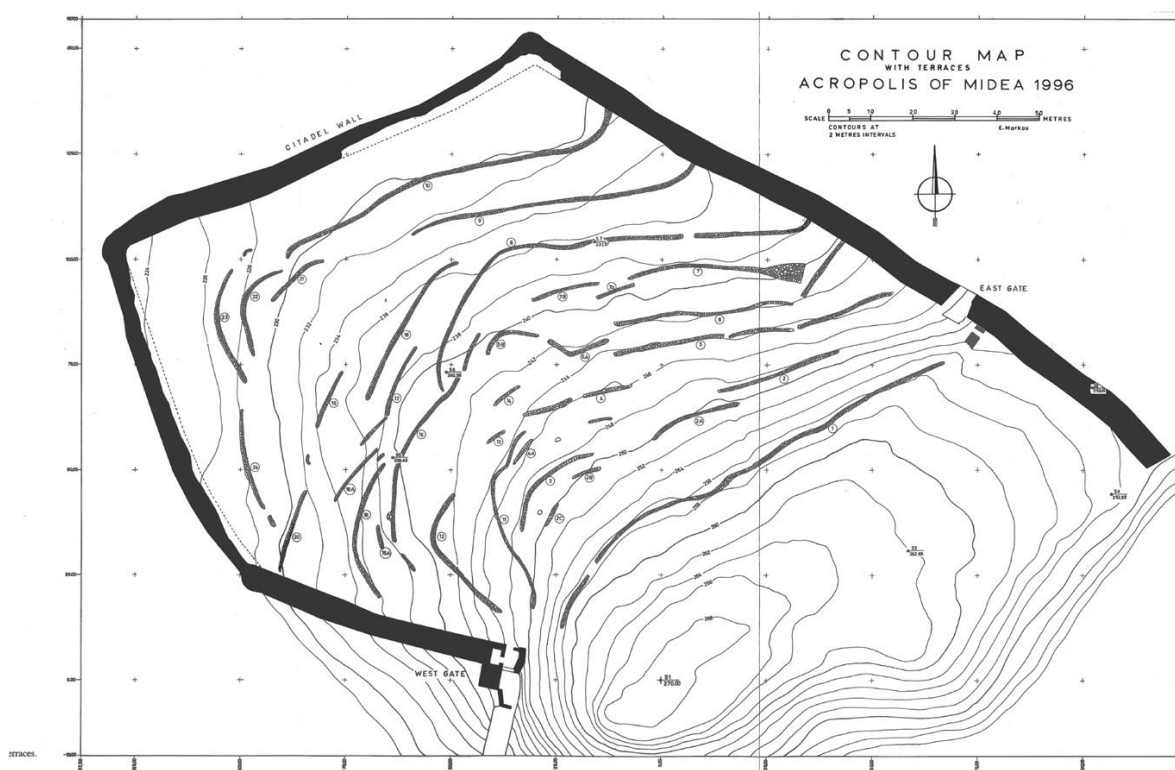
Mideja je jedan od poznatijih mikenskih gradova, međutim ne može se sa sigurnošću utvrditi stratifikacija faza gradnje, odnosno kronologija zidova. Zid na atenskoj akropoli zapadno od Erehteiona pokazuje tipične značajke mikenske kiklopske arhitekture.³⁹

³⁶ PREMA EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umas.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27.8. 2016., str., 31.)

³⁷ MÜLLER, W., VOGEL, G., 1999, 147.

³⁸ TOMAS, H., 2014, 63.

³⁹ EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umas.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 8. 2016., str., 31.)

Slika 7. Plan bedema i podzida Mideje

Bedemi grada na ponekim su dijelovima još uvijek sačuvani u visini od oko 7 metara, širini 5,5–7 metara, a zapadni ulaz s bastionom još je u dobrom stanju.⁴⁰

Po uništenju oko 1200. godine prije Krista vide se tragovi submikenskog obnavljanja. Nakon toga pa sve do kasnog rimskog doba na brežuljku ne nalazimo dokaze o stalnom naselju; pronađeno je tek nešto sporadičnog arhajskog materijala.⁴¹

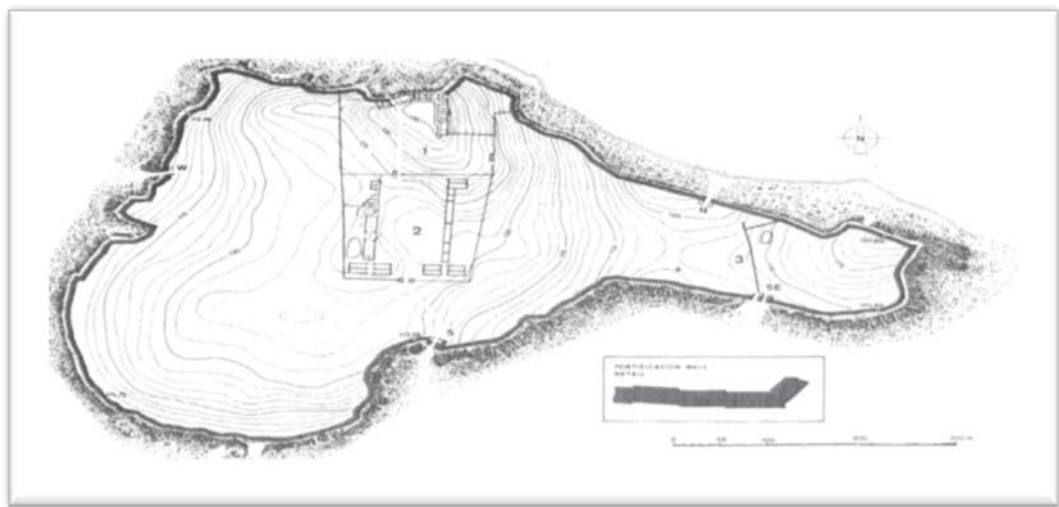
⁴⁰ IAKOVIDIS, S. E., 1983, 21–22.

⁴¹ IAKOVIDIS, S. E., 1983, 21–22.

6.1.3. Utvrda Gla

Treća zanimljiva utvrda s mikenskog prostora je utvrda Gla. Spomenuta utvrda bila je najveća poznata utvrda.

Utvrda se uzdiže oko 20 do 40 metara iznad ravnice. Pausanija je ne spominje i antičko ime lokaliteta je nepoznato; lokalno ga stanovništvo danas naziva Kastro, što znači "tvrđava", a Gla je albanska varijanta toga imena. Za svojih iskopavanja u Orhomenu utvrdu je posjetio Schliemann, ali je nije smatrao vrijednom istraživanja.⁴² Na slici 8 prikazan je plan bedema utvrde Gla.

Slika 8: Plan bedema utvrde Gla

S obzirom na veliki prostor koji je bedem obuhvaćao, nalazi arhitekture malobrojni su i razočaravajući. Glavna je zgrada u obliku slova L; oba njezina krila imaju po jednu prostoriju nalik megaronu, no u ovome slučaju ne možemo primijeniti naziv "palača". Nema tragova administracije ni drugih luksuznih predmeta koji bi potvrdili da je tu obitavao kralj.⁴³

Za utvrdu Gla važno je napomenuti kako je drugačija u odnosu na ostale mikenske utvrde. Naime, utvrda Gla ima peribol, a sama palača nema obilježja tipičnog megarona. Ne zna se sa sigurnošću je li služila u vojne svrhe ili za nešto drugo.

⁴² TOMAS, H., 2014, 65.

⁴³ IAKOVIDIS, S. E., 1983, 99.

6.1.4. Utvrda Mikena

Snažno utvrđena akropola (slika 9) nalazi se na sjeveroistoku Argolide, na glavici brežuljka, 28 metara iznad mora, u podnožju strmog brdskog ogranka. Prema sjeveru zaštićena je dolinom rijeke, a prema jugu dubokom provalijom. Dostupna je samo sa sjeveroistoka preko uskog brdskog hrpta. Veliki zid utvrde proširen je i znatno ojačan na kraju kasno mikenskog razdoblja. On štiti palaču i naselje utvrde koja služi i kao zbjeg.⁴⁴

Slika 9: Utvrda Mikena

Brežuljak je bio nastanjen već u neolitiku. Na mjestu kasnije palače pronađeni su brojni ranobrončanodobni fragmenti, dok iz srednjeg heladskog razdoblja potječu ostaci nekropole i stambene arhitekture, ali bedema nije bilo. Najraniji fortifikacijski zid sagrađen je polovicom 14. stoljeća prije Krista, a utvrda je u danas sačuvanoj formi sagrađena oko 1200. godine prije Krista.⁴⁵

⁴⁴ MÜLLER, W., VOGEL, G., 1999, 145.

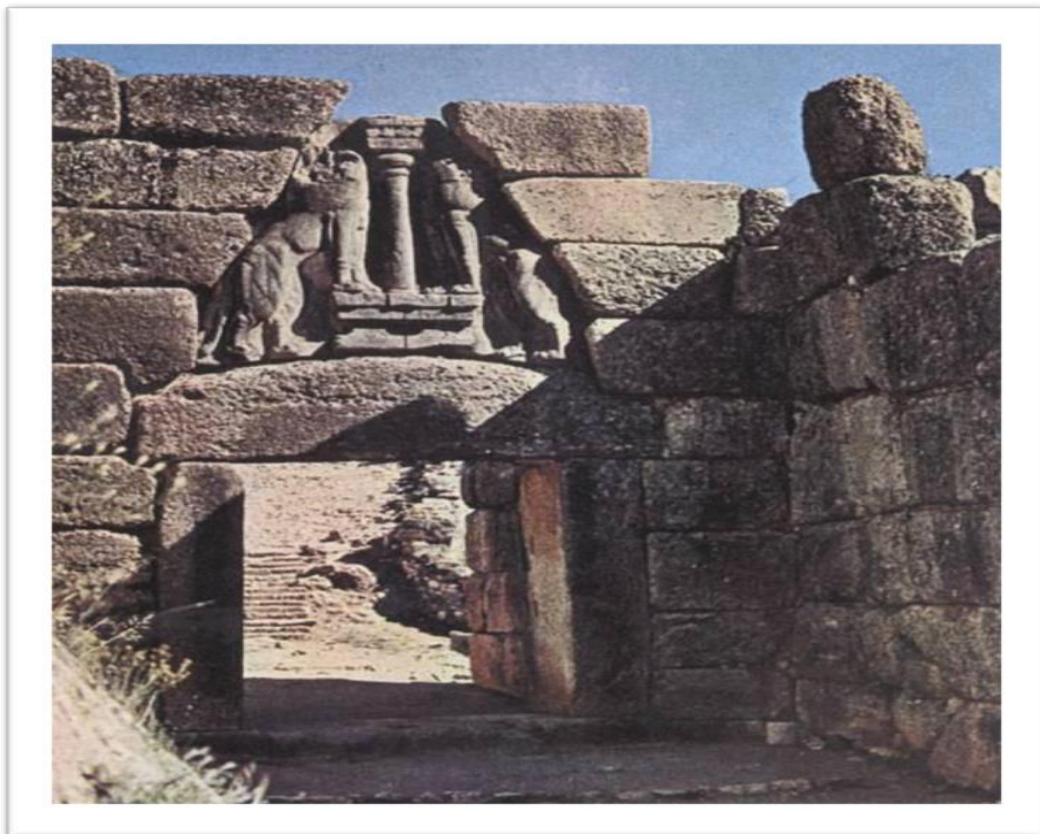
⁴⁵ TOMAS, H., 2014, 62.

Zaključno, može se reći kako su mikenske utvrde vrlo slične, no ipak različite u svojoj izvedbi i izgledu.

6.1.5. Mikenska lavlja vrata

Jedan od važnih ostataka mikenske arhitekture svakako su slavna Lavlja vrata. U Mikenima su spomenuta vrata bila glavna vrata, a važna karakteristika su im dvije lavice koje su smještene svaka s jedne strane.

Kod Mikene su Lavlja vrata glavna vrata i na sjeveru imaju još jedna glavna sporedna vrata. Osim tih vrata postojali su i manji sporedni ulazi, prolazi koji su služili za ispade branitelja u slučaju opsade. Lavlja su vrata iznutra konstruirana od dva velika dovratnika (megalita) i jednoga velikog (megalita) nadvratnika iznad kojeg se nalazi trokutasti reljef, ali unutar na dovratnicama i na nadvratniku nalaze se utori za vješanje drvenih vratnica.⁴⁶

Slika 10: Lavlja vrata u Mikenima

⁴⁶ EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umas.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 8. 2016. ,str., 31.)

Lavlja vrata u Mikenji najdojmljiviji su ostatak tih masivnih bedema kojima su se Grci iz kasnijih vremena toliko divili da su ih smatrali djelom Kiklopa. Dvije lavice, po jedna sa svake strane, koje imaju ulogu čuvara vrata, napeta mišićava tijela i simetrična kompozicija podsjećaju na utjecaj drevnog Bliskog istoka.⁴⁷

Zaključno, može se reći kako je mikenska arhitektura bila snažna te je za sobom ostavila veći broj graditeljskih dokaza i pobudila snažan interes istraživača za proučavanjem svojeg lokaliteta.

6.1.6. Mikenska palača u Pylosu

Palača Nestor u Pylosu značajna je zbog niza razloga, uključujući freske koje se tamo nalaze, pažljivo izrađen arhitektonski izgled te dobro dokumentiran kontekst svih nalaza koji je značajan za pismo linear B. Palača se sastoji od četiriju zasebnih struktura koje datiraju u kasnoheladsko III razdoblje, točnije oko 1300. godine prije Krista. Slijed zgrada počinje s jugozapadne strane, nakon čega slijedi glavna zgrada, vinski podrum te dio sjeveroistočne zgrade. Mnoge od tehnika koje su se primjenjivale na Pylosu podosta nalikuju onima koje su se prije koristile u Mikenji. To uključuje korištenje različitih građevinskih materijala u jezgrama unutrašnjih zidova koji su obično bili prekriveni žbukom. Ogromne količine keramike uklopljene u koncept izgradnje palače čine je zaista posebnom. Većina tabličnih prikaza u pismu linear B nalaze se u sobama na policama, dok su minijature poput šalica također inkorporirane u koncept palače. Pylos je jedina palača iz brončanog doba čija je kraljevska funkcija potvrđena u linear B pismu. Freske, uređena infrastruktura i arhitektura, kao i to da dvorane sadrže oslikani i obojeni gips s ognjištem, čine palaču posebnom građevinom.⁴⁸

Nadalje, čini se kako je Minojska palača u Knososu preuređena mikenska građevina. To razdoblje karakterizira naziv "stil palača" koji svjedoči o postojanju palače na Kreti u trećem razdoblju. Izvorni kontekst posljednjih fragmenata je nepoznat, a moguće je da je bio dio niza sjedećih figura. Fragmenti freske poznati kao "Captain of the Blacks" pronađeni su izvan okruge palače Knosos u blizini Kuće fresaka. Iako je taj komad vrlo selektiran te mu nedostaje konkretno određen

⁴⁷ JANSON, H. W., JANSON, A. F., 1997, 109.

⁴⁸ HITCHKOK, D., LOUISE, A., 155.

kontekst, stilistički pripada Trećem palačkom razdoblju. Ono što se predstavljalo kao megaron⁴⁹, izgrađeno je na ruševinama Drugog palačkog razdoblja. Haghia Triadha megaron izgrađen je na sjevernom rubu onoga što je u ranijim vremenima bilo gornji dio dvorišta koji pripada kompleksu vila tog razdoblja.

6.2. Mikenske grobnice

Mikenske su grobnice jedan od vrijednih dokaza postojanja mikenske civilizacije. Spomenute su grobnice pronađene u blizini utvrda, stoga se smatra da su u njima pokopani najviši slojevi mikenskog društva. Najzanimljivije pronađene grobnice su grobni krug A i grobni krug B.

Kružne građevine spadaju među najstarije tipove arhitekture. Njihovi oblici trajno žive u sakralnoj i grobnoj gradnji. Na području Egeje na mnogim su mjestima otkopani temelji kružnoga tlocrta. Namjena i prenošenje u mnogim se slučajevima više ne mogu sa sigurnošću ustanoviti.⁵⁰

Da su mikenske akropole bile sjedište kraljeva, dokazuje i postojanje u neposrednoj blizini barem jednoga tolosa – kružne monumentalne mikenske grobnice u kojoj su se pokapali samo najviši slojevi mikenskog društva.⁵¹ Na slici 11 prikazan je kraljevski grobni krug.

⁴⁹ Megaron je središnja dvorana palača mikenske kulture, arhitektonska prethodnica grčkoga hrama. Prvotno naziv za unutarnju najreprezentativniju prostoriju vladarova dvora, a poslije za svaku trodijelnu pravokutnu građevinu koja se sastoji od trijema s dvama stupovima na pročelju, predvornu. (<http://www.znacenje.info/natuknica/megaron.html>, pristupljeno 23. 10. 2016.)

⁵⁰ MÜLLER, W., VOGEL, G., 1999, 149.

⁵¹ IAKOVIDIS, S. E., 1983, 1–2.

Slika 11: Kraljevski grobni krug

Tijekom 400 godina taj je narod živio u svojoj novoj postojbini mirnim pastirskim životom. U njihovim je skromnim grobnicama pronađena samo jednostavna lončarija i nekoliko komada brončanog oružja. No, oko 1600. godine prije Krista iznenada su počeli pokapati svoje mrtve u duboko iskopane grobove, a nešto kasnije i u stožaste kamene komore nalik košnicama. Ovaj je razvoj dosegao vrhunac oko 1300. godine prije Krista, i to u dojmljivim građevinama građenim pomno klesanim kamenim blokovima slaganim u koncentričnim slojevima što se sužavaju do najviše točke.⁵²

Zanimljiva je činjenica kako su u grobovima pronađeni mnogobrojni vrijedni predmeti od zlata i srebra, zatim nakit, mačevi i niz drugih vrijednosti koji sa sigurnošću potvrđuju da tu nije bio pokopan običan puk.

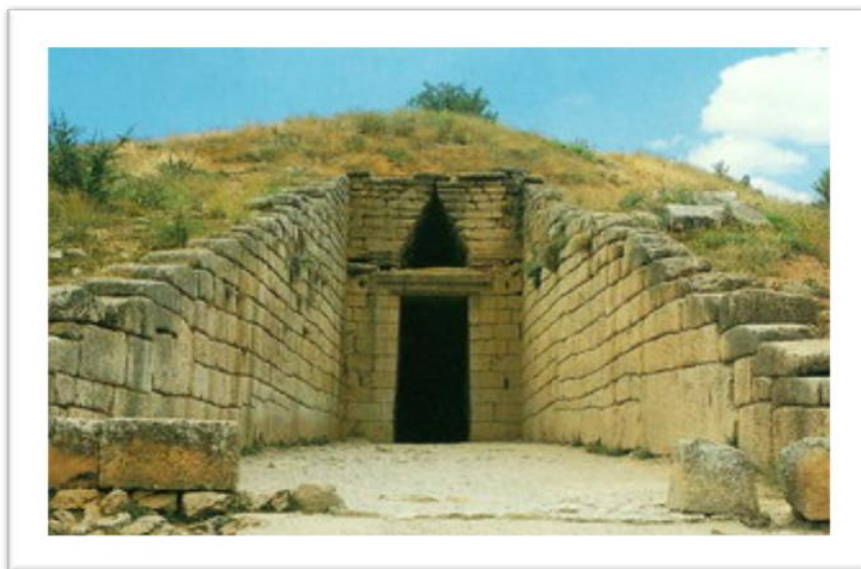
Grobni krug A čini šest kraljevskih grobova (ukrašeni bodeži, dugi i kratki mačevi, koplja, posude za piće od zlata, srebra i bronce, zlatni nakit, posmrtna maske od tankog zlatnog lima, posuđe od keramike, alabastera i gorskoga kristala) koje je 1876. godine otkrio H. Schliemann i pripisao ih, slijedeći Homerov ep, vladarima iz Atrejeve kuće. Nad grobovima su bile kamene stele ukrašene bogatom spiralnom ornamentikom u plitkom reljefu te prikazima lova ili borbe te vožnje

⁵² PREMA JANSON, H. W., JANSON, A. F., 1997, 106.

dvokolicom.⁵³ Mikenske su grobnice bile izrađene od kamena, a izgledale su kao prostorije. Važno obilježje bile su im i kupole.

Nakon rata, 1951. godine, grčki su arheolozi izvan gradskih bedema otkopali brojne grobove, a među njima i poznatih devet grobnica s kupolama ili tolosa. To su bile velike nadsvođene prostorije od kamena, koje su najvjerojatnije u 14. stoljeću prije Krista zamijenile prvobitne grobove s dubokom rakom kakvi su bili u unutarnjem krugu kraljevskih grobnica. To je bilo vrijeme kulturnog i ekonomskog procvata Mikene, rušenja starih kretskih palača i izgradnje novih, vrijeme podizanja palače u Tirintu. Najveća je takva grobnica tzv. Atrejeva riznica.⁵⁴

Njezina kupola tlocrtnoga promjera 14,50 metara doseže visinu od 13,20 metara. Dromos je dug 36 metara, a širok 6 metara. Zidovi tolosa i dromosa građeni su od velikih brižljivo složenih kvadara. Materijal i tehnika potpuno odgovaraju onima na Lavljim vratima utvrde. Trideset i tri prstenasta sloja kupole obrađena su nakon slaganja na licu mjesta i prilagođena krivulji kupole. Brončani klinovi umetnuti u pravilnim razmacima služe kao držači brončanih rozeta koje ukrašavaju svod.⁵⁵ Na slici 12 prikazana je Atrejeva riznica.

Slika 12: Atrejeva riznica

⁵³ HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA – <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40706> (pristupljeno 20.8. 2016.)

⁵⁴ ŠKILJAN, M., 1975, 15.

⁵⁵ MÜLLER, W., VOGEL, G., 1999, 149.

Kasnomikenske grobnice svjedoče o moći i važnosti ahejskih i jonskih vladara. U njima svoj vrhunac dosežu tehnike konzolne kupole i megalitske gradnje. Iduće, postmikensko razdoblje preuzima tip groba s komorom. Atrejeva riznica bila je tijekom 1400. godine najveća kružna kupola, nadmašila ju je tek gradnja Panteona za vrijeme cara Hadrijana u Rimu.⁵⁶

Svih je šest starijih grobova građeno u obliku ukopanih komora, zidanih pravokutnih cista u koje su bili položeni pokojnici; cijeli je taj grobni krug u kasnoheladskom III razdoblju bio ograđen jednim prstenom od dva reda okomito postavljenih kamenih ploča, fino pilanih, sljubljenih kamenih ploča, da bi taj međuprostor bio ispunjen zemljom. Potom je s gornje strane došao jedan red horizontalno postavljenih kamenih ploča. Taj prsten ne datira iz vremena ukopa. Grobovi datiraju otprilike 1600., odnosno 1500. godine prije Krista, a prsten datira iz kasnoheladskog III razdoblja, 14. ili najkasnije 13. stoljeća.⁵⁷

Arheološka iskopavanja Mikene na svjetlo su donijela mnoga blaga iz Grobnog kruga A, kao i različite predmete fine izrade koje su Mikenjani izvozili diljem Sredozemlja. Predmete od zlata, srebra, bronce i keramike Schliemann je pripisao Agamemnonu.⁵⁸

Osim grobnog kruga A, na lokalitetu Mikene pronađen je i grobni krug B. Prema pronađenim ostacima ustanovljeno je kako je grobni krug B siromašniji od grobnog kruga A. Naime, ovdje pronađeni predmeti nisu bili toliko brojni i bogato ukrašeni kao u grobnom krugu A. Međutim, svakako valja naglasiti kako je grobni krug B stariji od grobnog kruga A.

⁵⁶ EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umas.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 8. 2016., str. 33.)

⁵⁷ EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umas.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 08. 2016., str., 33.)

⁵⁸ MARKOVIĆ, H., 2015, 17.

Grobni krug B datira između 1650. i 1550. godine prije Krista. U njemu su pronađena 24 groba, siromašnija od kruga A. Tu se nalaze najstariji tolosi i grobnice s odajom koje grubo datiraju krajem 16., a početkom 15. stoljeća prije Krista⁵⁹

Grobni krug B, okružen zidom od kamenih blokova, otkriven je 1951. godine izvan gradskih bedema na zapadnoj strani. Činila su ga 24 groba koji su s obzirom na nalaze žute minijske keramike stariji, vjerojatno iz polovice 17. stoljeća prije Krista. I oni su bili bogato opremljeni oružjem, nakitom od zlata i poludragog kamenja, posmrtnom maskom od elektrona, skarabejima i dr.⁶⁰

Zaključno, može se reći kako se iz povijesnih nalazišta u grobnicama Mikene može mnogo toga saznati o pogrebnim običajima Mikenjana. Vidljivo je kako su se najviši slojevi društva bogato pokapali s čitavim nizom vrijednih i bogatih predmeta.

⁵⁹ EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umas.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 8. 2016., str. 37.)

⁶⁰ HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA – <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40706> (pristupljeno 20. 8. 2016.)

7. PROPAST MIKENSKE CIVILIZACIJE

U ovom posljednjem dijelu rada dat će se kratki osvrt na propast mikenske civilizacije. Naime, u literaturi se može naići na brojne teorije o propasti Mikene, stoga se ne može sa sigurnošću utvrditi koja je od njih točna. Neki autori smatraju da je do pada Mikenske civilizacije došlo zbog seobe naroda, dok drugi njezinu propast pripisuju ratovima, a treći smatraju da je uništena u požaru ili da su tomu krive klimatske promjene.

Mikensko doba, odnosno mikenska civilizacija uništena je seobom Dorana. Razdoblje od 1100. godine prije Krista do 8. stoljeća prije Krista naziva se „mračno doba“ i iz njega nema nikakvih zapisa. U 8. stoljeću prije Krista Grčka počinje izlaziti iz mračnog doba. Nakon što se pismenost izgubila, a mikensko pismo zaboravilo, prilagođen je fenički alfabet grčkom, počinju se pojavljivati zapisi i ulazi se u arhaisko razdoblje (od oko 800. do 480. godine prije Krista).⁶¹

Iako je mnogo podataka izgubljeno kako o samoj civilizaciji, tako i o razlozima njezina nestanka, njezina se povijest najviše očuvala u usmenoj predaji Grka. Homerova djela su mnogim znanstvenicima poslužila kao temelj njihova istraživanja mikenske povijesti.

Mikenska civilizacija doživjela je propast poslije 1200. godine prije Krista. Homerovi epovi u sebi sadrže i opis vojne hijerarhije te podjele ratničkog staleža na mikenskom području.⁶²

Krajem 13. stoljeća prije Krista propala je jedna od najstarijih europskih civilizacija – mikenska. Brojni tragovi koje je za sobom ostavila već nas tri tisućljeća podsjećaju na njezinu veličanstvenost i sjaj. Za razliku od drugih slavni brončano dobnih gradova Sredozemlja, poput Troje i Knosa, koji su nakon propasti postupno nestajali pod slojevima nagomilane zemlje i raslinja pa je njihovo postojanje nakon nekoga vremena zavijeno u veo legendi, ostaci razrušenih mikenskih utvrda nastavili

⁶¹ BENIĆ, Đ., 2016, 5.

⁶² MARKOVIĆ, H., 2015, 16.

su postojati na površini te su stoljećima izazivali divljenje raznih putopisaca, putujućih umjetnika, povjesničara, a kasnije i arheologa.⁶³

Mikenski svijet nestao je početkom 12. stoljeća što vidimo prema gašenju prekomorske trgovine, opadanju bogatstva i kvalitete grobnih priloga te uništenju nekoliko mikenskih utvrda koje su nakon toga bile napuštene ili eventualno nastanjene znatno manjom populacijom nego prije. Bitno je naglasiti da se uništenje nije dogodilo odjednom, već je trajalo tijekom nekoliko desetljeća. Iako se kultura nakon tih događaja i dalje može opisati kao mikenska, bila je vrlo osiromašena i ni približno rasprostranjena kao prije.⁶⁴

Jedna skupina autora propast Mikene pripisuje velikoj seobi dorskih naroda te mogućnosti stradanja u požaru.

Velika je seoba dorskih plemena u 12. i 13. stoljeću prije Krista izazvala definitivno uništenje i razaranje mikenskog i kretskog kraljevstva koje je i nakon propasti uspjelo prenijeti niz elemenata svoje bogate baštine na grčku kulturu I. tisućljeća prije Krista.⁶⁵

Važno je napomenuti kako dosad nijedna teorija o padu mikenske civilizacije nije uzeta kao konačna i točna. Naime, različiti autori imaju različita promišljanja na kojima grade svoje teorije.

Kraj mikenske civilizacije vjerojatno je posljedica različitih faktora, među kojima je i velika seoba Dorana na područje Peleponeza. Početkom 14. stoljeća prije Krista Knos i Teba su izgorjeli te su zauvijek uništeni. U 12. stoljeću prije Krista istu sudbinu doživjela je i Mikena.⁶⁶

Jedna od predloženih teorija za kolaps u kasnom brončanom dobu kaže da su uzrok bile prirodne katastrofe poput potresa ili suše. Ideju o potresu odmah možemo

⁶³ TOMAS, H., 2014, 55.

⁶⁴ MIEROOP, M.-V.D., 2004, 180.

⁶⁵ ŠKILJAN, M., 1975, 19.

⁶⁶ *Drevne civilizacije: velike kulture svijeta*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2006, str. 37–41.

odbaciti jer ne postoje dokazi za potres tolikog razmjera da prouzroči potpuno uništenje i napuštanje tolikih lokaliteta. Teorija o suši ipak ima malo više smisla.⁶⁷

Može biti da je u mikenskom svijetu došlo do sličnih problema kao i drugdje – palače su sve više iskorištavale narod, ljudi su polako počeli odlaziti i širiti se Mediteranom, ostatak se nakon nekoga vremena pobunio te je došlo do unutarnjeg društvenog kolapsa koji je rezultirao uništenjima mikenskih gradova-država kroz period od nekoliko desetljeća.⁶⁸

Zaključno, može se reći kako je mikenska civilizacija bez obzira na svoj nestanak i njegove razloge za sobom ostavila brojne povijesne ostatke koji svjedoče o njezinoj snazi i veličini. Iako se ne može sa sigurnošću utvrditi razlog nestanka Mikene, ostaje pretpostavka da je na njezin pad utjecala kombinacija više različitih faktora.

⁶⁷ PRELČEC, D., 2014, 14.

⁶⁸ PRELČEC, D., 2014, 14.

8. ZAKLJUČAK

U radu sam pokušala objasniti područje mikenske kulture i umjetnosti. Prema navedenom, može se zaključiti kako je mikenska civilizacija ostavila snažan trag na cjelokupnu grčku povijest te pobudila interes mnogih svjetskih istraživača da dođu na prostor Mikene i počnu s otkopavanjem i istraživanjem mikenske civilizacije.

Prije svega, zanimljiv je njihov geografski položaj i društvena hijerarhija. Mikenska su se naselja podizala na brežuljcima koja su obavezno morala imati dobar pogled na širu okolinu Mikene zbog vlastite sigurnosti. Stoga je razumljivo da su na najvišim brežuljcima obitavali kraljevi, dok je običan puk živio na obroncima tih brežuljaka. Mikenjani su se koristili pismom poznatim kao pismo linear B. Spomenuto je pismo dešifrirao Michael Ventris te je time uvelike pridonio rasvjetljivanju mikenske civilizacije. Zapisi su pronađeni na glinenim pločicama u palačama te u jednoj privatnoj kući.

Mikenske zidine akropole nazivale su se kiklopskima jer se njihova izgradnja pripisuje Kiklopima. Najpoznatijim utverdama smatraju se utvrda Tirint, Gla i Mikena. Površinski najveća bila je utvrda Gla. Nadalje, pronađene su i grobnice s mnoštvom vrijednih predmeta koji su se pokopavali uz pokojnika, a najpoznatije pronađene grobnice jesu grobni krug A i grobni krug B.

Mikenska umjetnost preuzela je dosta toga od minojske, a pronađeni ostatci najviše su vezani uz religiju. Uz mikensku kulturu kao najvažnije obilježje spominju se posude.

Smatra se kako je mikenska civilizacija propala u 13. stoljeću prije Krista seobom Dorana, međutim za razliku od nekih drugih gradova za kojima su tragovi nestali, mikenski su prisutni još i danas.

Iz svega iznesenog u ovom radu sa sigurnošću se može reći kako je mikenska civilizacija bila bogata, a njezin utjecaj na cjelokupnu grčku povijest velik.

POPIS LITERATURE

Knjige i članci:

1. BARCLAY, A., *The Potnia Theron Adaptation of a Near Eastern Image*, 2001., u: Laffineur, R., i Hägg, R., *Potnia: Deities and Religion in the Aegean Bronze Age*, Liège 2001.
2. BENIĆ, Đ., 2016. – "Ekonomska misao u Antičkoj Grčkoj: Ksenofont i Platon", Sveučilište u Dubrovniku, *Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju*, Dubrovnik.
3. *Drevne civilizacije: velike kulture svijeta*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2006.
4. FRANKOVIĆ, F., i TRIPLAT, J., 2014. – "Mikenska Potnija u izvorima na pismu linear B", *RADOVI – Zavod za hrvatsku povijest*, Zagreb.
5. HAFNER, G., 1969 – *Kreta i Helada*, Prijevod Knežević Snješka, Rijeka.
6. HILLER, S., 2011. – *Mycenaean Religion and Cult, A Companion to Linear B, Mycenaean Greek Texts and Their World*,.
7. LAKOVIDIS, S .E., 1983. – *Late Helladic Citadels on Mainland Greece*, Leiden.
8. JANSON, H. W., JANSON, A. F., 1997. – *Povijest umjetnosti*, S.A.D.
9. JURIC, A, 2001. – *Grčka- od mitova do antičkih spomenika*, Andromeda, Rijeka,.
10. KAPOVIĆ, M., 2003. – "Položaj mikenskoga među grčkim dijalektima", Filozofski fakultet, Zagreb.
11. KAPOVIĆ , M., 2006. – "Uvod u indeuropsku ligvistiku", Odsjek za lingvistiku, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb.
12. MARKOVIĆ, H., 2015. – "Trojanski rat", Filozofski fakultet Osijek, *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno – humanističkih znanosti*, No. 7.
13. MILIČEVIĆ, M., 1987. – "Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras", *Opuscula Archaeologica*, Zagreb.
14. MOUNTJOY, P. A.,1995. – *Mycenaean Athens, Studies in Mediterranean Archaeology and Literature Pocket Book 127*, Göteborg.
15. MUSIĆ, A., 1985. – "Homerova Troja", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Vol. 1, Stručni rad, Zagreb.
16. MÜLLER, W., VOGEL, G., 1999. – *Atlas arhitekture 1*, Golden marketing, Zagreb.
17. PAPADEMETRIOU , A., 2001. – *A Guide to its History and Archaeology*, Athens.
18. PINI, I., 1980. – *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel. Band X.*, Die Schweizer Sammlungen, Berlin.

19. PRELČEC, D., 2014. – "Problem Ahhiyawe", Magistarski rad, Zagreb.
20. PREZIOSI, D., HITCHCOCK A. L., *Aegean Art and Architecture, Oxford, History of Art.*
21. ŠKILJAN, M., 1975. – "Pregled mikenoloških istraživanja", *Latina et Graeca, Vol. 1 No. 5*, svibanj.
22. TOMAS, H., 2015. – "O Kiklopima i kiklopskoj gradnji", Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, *Signa et litterae II: Mythos – cultus – imagines deorum.*
23. WALBERG, G., 1998. – *Excavations of the Acropolis of Midea I. The Excavations on the Lower Terraces 1985–1991*, Stockholm.
24. REGULIER, C., 2005. - *Najveće kulture svijeta- Grčka* , Extrade d.o.o., Rijeka.

Ostali izvori:

1. www.povijesni.blogger.index.hr (pristupljeno 26. 8. 2016.)
2. EGEJSKA CIVILIZACIJA – www.umas.unist.hr/~vidos/.../sv_grcka (pristupljeno 27. 8. 2016., str. 26.)
3. WIKIPEDIA – https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:NAMA_Tablette_7671.jpg (pristupljeno 20. 8. 2016.)
4. B92 – http://www.b92.net/putovanja/destinacije/evropa.php?&nav_id=537120 (pristupljeno 25. 8. 2016.)
5. HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA – <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40706> (pristupljeno 20. 8. 2016.)
6. VIA online – www.viaonline.hr (pristupljeno 28. 8. 2016.)
7. HNK Split – www.arhiva.hnk-split.hr (pristupljeno 18. 12. 2016.)

POPIS SLIKA

Slika 1: Geografski položaj Mikene, Izvor: www.povijesni.blogger.index.hr, preuzeto 26. 8. 2016.

Slika 2: Mikenska glinena pločica s linear pismom B Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:NAMA_Tablette_7671.jpg, preuzeto 20.08.2016.

Slika 3: Fotografija pečetnjaka sa ženskim likom, Izvor: Pini, I., *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel*. Band X. Die Schweizer Sammlungen, Berlin. str., 1980., str.,240.

Slika 4: Mikenska posuda, Izvor: www.povijesni.blogger.index.hr, preuzeto 26. 8. 2016.

Slika 5: Tri faze gradnje bedema u Mikeni, 1.faza, 2.faza, 3.faza, Izvor: Tomas, H., *O Kiklopima i kiklopskoj gradnji*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, str. 62.

Slika 6: Utvrda Tirint, Izvor: Papademetriou,A., *Tiryns. A Guide to its History and Archaeology, Athens, 2001*.str. 4.

Slika 7: Plan bedema i podzida Mideje, Izvor: Walberg, G., *Excavations of the Acropolis of Midea I. The Excavations on the Lower Terraces 1985–1991*, Stockholm, 1998., str. 17.

Slika 8: Plan bedema utvrde Gla, Izvor: Lakovidis, S. E., *Late Helladic Citadels on Mainland Greece, Leiden, 1983*, str. 91.

Slika 9: Utvrda Mikena, Izvor: Tomas, H., *O Kiklopima i kiklopskoj gradnji*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, 2015., str. 63.

Slika 10: Lavlja vrata u Mikeni, Izvor: http://www.b92.net/putovanja/destinacije/evropa.php?&nav_id=537120, preuzeto, 25. 8. 2016.

Slika 11: Kraljevski grobni krug, *Izvor:*

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40706>, preuzeto 20. 8. 2016.

Slika 12: Atrejeva riznica, *Izvor: www.viaonline.hr, preuzeto 28. 8. 2016.*